

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

Проблемі педагогічного спілкування й комунікативної компетентності фахівців освітньої сфери присвячені теоретичні й емпіричні дослідження багатьох українських і зарубіжних учених: О. Бодальова, Н. Волкової, В. Добровича, В. Кан-Каліка, В. Козубовської, І. Максименка, В. Семиченко, О. Савченко, Ю. Шевчука та інших.

Аналіз зазначених праць засвідчує: комунікативні уміння вчителя/вихователя є показником кількох аспектів успішної педагогічної діяльності, зокрема: професійної майстерності, що виражається в опануванні комунікації як засобу реалізації дидактичної та виховної мети навчально-виховного процесу; загальної ерудиції; оптимального стилю спілкування, який забезпечує взаємодію з учнями на основі співпраці; здатності до суб'єкт-суб'єктного взаємосприйняття.

Загалом термін «компетентність» тлумачиться як якісно своєрідне поєднання здібностей (якостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності [5, с. 64]. Відносно педагогічної діяльності компетентність означає єдність теоретичної і практичної готовності в обраній сфері діяльності, що характеризує рівень професійності педагога [5]. І. Зязюн називає компетентність першоосновою професійності вчителя, яка, на його думку, досягається комплексністю знань, а саме: вмінням синтезувати матеріал, аналізувати ситуації спілкування, осмислювати суть явищ, обирати адекватні засоби взаємодії [2]. А. Дербеньова й А. Кунцевська під комунікативною компетентністю педагога розуміють синтез теоретичних і практичних знань з реалізації управлінської, інформативної, емотивної, фатичної функцій у процесі навчально-виховної діяльності [1, с.35]. Визначаючи спілкування як сукупність міжособистісних зв'язків у процесі спільної діяльності, В. Семиченко ставить комунікативність в один ряд з інтеракцією й перцепцією як важливими трьома аспектами взаємовпливу і взаєморозуміння [4]. Це означає, що в кожному акті спілкування одночасно реалізуються обмін інформацією, взаємний емоційний вплив та самооцінка суб'єктів взаємодії, що й створює труднощі педагогічної взаємодії.

Як і будь-яка з професійних компетенцій комунікативна компетентність учителя й вихователя визначається трьома складовими: когнітивною, операційною, мотиваційною. Когнітивна вказує на рівень професійної поінформованості, тобто володіння теоретичними знаннями. Операційна – на володіння механізмами їх упровадження в практику навчання та виховання. Мотиваційна пов'язана зі ставленням учителя/вихователя до обраної сфери діяльності, усвідомленням власної статусної ролі, домінуючої особистісної спрямованості. Зазначені складові реалізуються в професійній діяльності вчителя загальноосвітньої школи чи вихователя дошкільної установи на різних

рівнях: учитель – учень, учитель – учитель, учитель – адміністратор, учитель – батьки учнів та ін.

Значні можливості для формування комунікативної компетентності студентів, як підтверджує досвід викладання, мають творчі завдання інтерактивного спрямування. На практичних заняттях нами апробовані окремі з них, зокрема: дискусії, ділові і рольові ігри, моделювання, експерт-аналіз, супервізія, шерінг/рефлексія [1]. На кожне заплановане заняття викладач заздалегідь розробляє дискусійне питання з теми, що дозволяє формувати вміння вибудовувати аргументацію власного бачення студентом комунікативної проблеми. У межах дискусії використовуємо прийом «диспут», що передбачає поділ групи на дві мікрогрупи, яким надається певне твердження, що стосується теми заняття. Одна група готує аргументи «за», інша – «проти». Презентація думок відбувається у формі діалогу: аргумент першої групи й контраргумент другої.

Варто підкреслити, що синхронно з формуванням комунікативної компетентності в студентів формуються діалогічні вміння, здатність слухати співрозмовника, які є структурними компонентами педагогічної культури.

Рольові чи ділові ігри використовуються з метою заглиблення студентів у проблему через нестандартні ситуації і програвання ролі, наприклад, класного керівника важковиховуваного підлітка, завуча школи в конфліктній ситуації на рівні «школа – сім'я», батьків, які потребують кваліфікованої консультації вчителя тощо.

На завершальному етапі модуля доцільно використовувати шерінг/рефлексію, коли студенти звітують про отриманий на заняттях досвід спілкування і можливості його застосування в майбутній педагогічній діяльності. Педагогічні рефлексії на практичних заняттях доцільно пов'язувати з тематикою занять та актуальними для освітнього середовища проблемами. Особливо захоплюють студентів рефлексії над проблемами саморозвитку, самовиховання, самоосвіти, самокорекції, які проєктуються на обрану сферу діяльності.

Ефективним вважаємо метод моделювання ситуативної взаємодії, коли конструюється професійна ситуація і безпосередньо на занятті відбувається пошук варіантів її конструктивного вирішення. На таких заняттях допускається демонстрація деструктивних професійних позицій педагога, оскільки студентам надається можливість аналізу помилок у спілкуванні вчителя із суб'єктами змодельованої ситуації і визначення шляхів їх подолання.

Метод експерт-аналізу дозволяє долучати студентів до експертної оцінки педагогічних проблем. З цією метою їм пропонуються комунікативні ситуації професійного спрямування, фрагменти відеозаписів епізодів шкільного життя учнів, уривки з художніх текстів тощо. Студенту надається можливість висловити власне бачення педагогічної проблеми: поцінувати позиції учнів та педагога, визначити нераціональні рішення, деструктивну поведінку тощо.

Отже, виконання творчих завдань зміщує активність у бік студента, а викладачу відводиться пасивна роль супервізора, що передбачає

кваліфікований педагогічний супровід і консультативну підтримку студентів як на підготовчому етапі, так і безпосередньо на занятті.

1. Дербеньова А.Г., Кунцевська А.В. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів. Харків: видавнича група «Основа», 2009. 191 с.
2. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність. Київ: Вища школа, 2004. 422 с.
3. Изучение профессиональной компетентности педагогов: Методические рекомендации. Калуга, 1994. 39 с.
4. Семиченко В.А. Психология общения. Киев: Магистр-S, 1998. 152 с.
5. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко И.А., Шиянов Е.Н. Педагогика: Учеб. пособие. Москва: Школа-Пресс, 2000. 512 с.